

Το Στοιχείο της Αυτοτέλειας των ΑΕΙ

του Λόη Λαμπριανίδη*

Το ζήτημα της αυτοτέλειας των ΑΕΙ επανέρχεται δριμύτερο μέσα από το αίτημα για την ίαση των παθολογιών του ελληνικού πανεπιστημίου: το ένα και μοναδικό σύγγραμμα, η ανυπαρξία κυρώσεων για το μόνιμο προσωπικό που υποπίπτει σε σφάλματα, το κλίμα συναλλαγής μεταξύ διδασκόντων και ομάδων φοιτητών, η ελλιπέστατη χρηματοδότηση, η έλλειψη συστήματος αξιολόγησης κ.ά.

Με την παρουσίαση μου θα ήθελα να συνηγορήσω υπέρ της πρότασης για την αυτοτέλεια των ΑΕΙ. Το πανεπιστήμιο και οι πανεπιστημιακοί εδώ και πολλά χρόνια στιγματίζονται για τις αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος και για την αναντιστοιχία με την αγορά εργασίας. Ενοχοποιείται το πανεπιστήμιο γιατί οι πτυχιούχοι του δεν βρίσκουν δουλειά, ξεχνώντας ότι απλά δεν υπάρχει ζήτηση από τις επιχειρήσεις. Θυμίζω ότι η ανεργία των πτυχιούχων πανεπιστημίου και αυτών που έχουν μεταπτυχιακό είναι περίπου όση και αυτών των τελείως ανεκπαίδευτων και αυτών με απολυτήριο δημοτικού, 7,4% στη μία περίπτωση 7,8% στην άλλη. Έχουμε λοιπόν λιγότερους πτυχιούχους από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υψηλότερη ανεργία μεταξύ των πτυχιούχων.

Το μεγάλο πρόβλημα λοιπόν είναι το αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας. Το ελληνικό πανεπιστήμιο έχει βελτιωθεί πολύ τα τελευταία χρόνια και σε πολλές πε-

* Καθηγητής οικονομικών επιστημών στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Η εξουσία
ενδιαφέρεται
πρωτίστως για την
αναπαραγωγή
της και αυτό
προϋποθέτει ότι
πρέπει να λαϊκίζει
έναντι των
συναδέλφων και
κυρίως έναντι
των φοιτητών

ριπτώσεις γίνεται πολύ καλή δουλειά. Όμως πρέπει να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Δεν έχουμε κανένα λόγο να ωραιοποιούμε καταστάσεις αμυνόμενοι. Δεν μπορούμε να εφησυχάσουμε ότι το πανεπιστήμιο είναι μια χαρά και ότι όλα θα βελτιωθούν αρκεί να υπάρχει αύξηση της χρηματοδότησης και αυτοτέλεια. Θα επιμείνω στα προβλήματα του ελληνικού πανεπιστημίου που σε μεγάλο βαθμό επιτείνονται από ένα ξεπερασμένο θεσμικό πλαίσιο.

Προβλήματα όπως, πρώτον ότι το διδακτικό έργο έχει βρεθεί σε δεύτερη μοίρα. Υπάρχει μια γενικευμένη αίσθηση ότι αδιαφορούμε για τους φοιτητές και τα μαθήματα. Σε αρκετές περιπτώσεις χρειάζεται εξορθολογισμός και εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων σπουδών και απομάκρυνση από τη λογική του μοναδικού συγγράμματος. Δεύτερον, το πανεπιστήμιο δεν διοικείται. Το προσωπικό που δεν κάνει σωστά τα καθήκοντά του ξέρει ότι δεν θα υποστεί καμία κύρωση ηθική ή διοικητική. Η εξουσία ενδιαφέρεται πρωτίστως για την αναπαραγωγή της και αυτό προϋποθέτει ότι πρέπει να λαϊκίζει έναντι των συναδέλφων και κυρίως έναντι των φοιτητών.

Έτσι έχουμε από τη μία περιπτώσεις συγκάλυψης ατοπημάτων ημετέρων και από την άλλη εκδικητική δίωξη αυτών που θεωρούνται εν δυνάμει αγωνιστές. Η κατάσταση αυτή πέρα από την κατάλυση κάθε έννοιας αξιοκρατίας, δημοκρατίας κτλ. οδηγεί στην έλλειψη συλλογικότητας και πολύ περισσότερο στην αδυναμία ανάπτυξης οποιουδήποτε οράματος. Πολλά από τα ζητήματα που ταλανίζουν το ελληνικό πανεπιστήμιο αφορούν στην έλλειψη ακαδημαϊκής δεοντολογίας που ως γνωστό δεν νομοθετείται. Παραδείγματος χάριν η κρίση μελών ΔΕΠ συχνά δε γίνεται με ακαδημαϊκά κριτήρια. Σε μια λογική συσχετισμών ή συναδελφικής, λεγόμενης, αλληλεγγύης μπορεί κανείς να αποδεχθεί και τα χειρότερα αρκεί να είναι ημέτερος.

Τι φταίει για τα προβλήματα του πανεπιστημίου; Ασφαλώς και πρωταρχικά ευθυνόμαστε εμείς οι πανεπιστημιακοί που με τις πράξεις και τις παραλείψεις

μας συμβάλλουμε σ' αυτή την κατάσταση. Οι παθογένειες όμως παράγονται από κάποιο σύστημα, δεν είναι ατομικές συμπεριφορές. Η ελληνική πολιτεία και κοινωνία αδιαφορούν για το πανεπιστήμιο. Είναι πολλά τα παραδείγματα που υποδηλώνουν τη μη κατανόηση της σημασίας του πανεπιστημίου.

Σταχυολογώ: Η πολιτεία υποχρηματοδοτεί το πανεπιστήμιο, ουσιαστικά το πανεπιστήμιο στηρίζεται στο ότι οι φοιτητές δεν θα παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Υπάρχει αλόγιστη ίδρυση περιφερειακών πανεπιστημίων όπου συχνά το πανεπιστήμιο χρησιμοποιείται στα πλαίσια ενός αβασάνιστου λαϊκισμού για την αύξηση της εκλογικής πελατείας του κυβερνώντος κόμματος. Το πανεπιστήμιο φαίνεται να αντιμετωπίζεται από την κοινωνία, αλλά και τις κυβερνήσεις, περισσότερο ως χώρος μετάθεσης της ανεργίας και ικανοποίησης του ονείρου της ελληνικής οικογένειας να πάρει το παιδί ένα χαρτί. Στην καλύτερη περίπτωση ζητείται η μιζέρια της πλήρους αντιστοιχίας με την αγορά εργασίας, ενώ το τι μαθαίνεις δεν έχει ιδιαίτερη σημασία και βέβαια η γνώση ως ευταξία θεωρείται πολυτέλεια. Η κοινωνία έχοντας απαξιώσει στην πράξη το πανεπιστήμιο θεωρεί ότι η μη εκπαίδευση των φοιτητών, οι περίοδοι καταλήψεων, απεργιών κτλ. δεν έχουν κόστος. Κάποιοι άλλοι πάλι ίσως να θεωρούν ότι το κόστος της μη εκπαίδευσης που προανέφερα υπερκαλύπτεται από την πολιτικοποίηση των φοιτητών.

Το πανεπιστήμιο μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη της χώρας μέσω της συνολικής πνευματικής και επιστημονικής ανάπτυξης της και μέσω της ερευνητικής δραστηριότητας στην οποία θα στηριχθεί η παραγωγή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Μάλιστα στη σημερινή συγκυρία που η μετατόπιση από τον ανταγωνισμό τιμών στον ανταγωνισμό ποιότητας αποτελεί μονόδρομο, ώστε να αναβαθμιστεί η ελληνική οικονομία στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, το πανεπιστήμιο θα πρέπει να παίξει κεντρικό ρόλο. Δυστυχώς όμως κανείς δεν φαίνεται να πιστεύει σ' αυτή τη δυνατότητα της ελληνικής οικονομίας και

Η κρίση
μελών ΔΕΠ
συχνά δε γίνεται
με ακαδημαϊκά
κριτήρια. Σε
μια λογική
συσχετισμών ή
συναδελφικής,
λεγόμενης,
αλληλεγγύης
μπορεί κανείς
να αποδεχθεί
και τα χειρότερα
αρκεί να είναι
ημέτερος.

Η πολιτεία
υποχρηματοδοτεί
το πανεπιστήμιο,
ουσιαστικά
το πανεπιστήμιο
στηρίζεται στο ότι
οι φοιτητές δεν θα
παρακολουθήσουν
τα μαθήματα

του ελληνικού πανεπιστημίου. Μια έκφραση αυτού αποτελεί η υποχρηματοδότηση της έρευνας, τόσο από το δημόσιο, όσο και κυρίως από τον ιδιωτικό τομέα. Αν δούμε τα ποσοστά σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 25, το ποσοστό μας ως προς το δημόσιο είναι 59% και 16% ως προς τον ιδιωτικό τομέα.

Η σημερινή κυβέρνηση χρησιμοποιεί την παιδεία ως ένα προνομιακό πεδίο όπου προαναγγέλλει μεταρρυθμίσεις κερδίζοντας τις εντυπώσεις, αλλά χωρίς να προτίθεται να προχωρήσει στην υλοποίησή τους γιατί αυτό έχει κόστος. Θυμίζω πως κάθε εξαγγελία της κυβέρνησης για μεταρρυθμίσεις στο δημόσιο τομέα φαίνεται να την κάνει ολοένα πιο δημοφιλή. Όμως μόλις οι εξαγγελίες της γίνουν συγκεκριμένα μέτρα προς υλοποίηση, συναντά αντίδραση στην οποία πρωτοστατούν οι άμεσα θιγόμενοι που σύντομα όμως κερδίζουν την κοινή γνώμη. Ίσως, γιατί όλοι φοβούνται ότι μετά έρχεται η σειρά τους, ίσως γιατί τα αναμενόμενα οφέλη από τη μεταρρύθμιση για τον καθένα μας φαίνονται ασαφή και πολύ μακρινά και τέλος ίσως -και νομίζω ότι αυτή είναι η περίπτωση η δική μας- γιατί οι περισσότεροι πιστεύουν ότι οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις απλά δεν θα υλοποιηθούν, αλλά θα χαθούν και αυτές στην πορεία.

Φαίνεται να κυριαρχεί μια λογική να μην αλλάξουμε τίποτα ακόμα και μεταξύ νέων ανθρώπων. Έτσι οποιαδήποτε αλλαγή, οδηγείται σ' ελληνικές καλένδες και μάλιστα μέσα από μια ριζοσπαστική ρητορική. Ίσως γιατί η κυβέρνηση προτάσσοντας ελάσσονος σημασίας ζητήματα, αιώνιοι φοιτητές, άσυλο, ιδιωτικά πανεπιστήμια κτλ. οξύνει τις αντιθέσεις, κάτι που στη συνέχεια κάνει αδύνατη την υλοποίησή τους. Πώς σπάει κανείς το φαύλο κύκλο; Έλλειψη ακαδημαϊκής δεοντολογίας, κακή εκπαίδευση, συναλλαγή μέσα στο πανεπιστήμιο, αδιαφορία φοιτητών και καθηγητών; Η ΑΡ.ΣΗ. προτείνει -και θα συμφωνήσω όπως το είπα από την αρχή- ότι αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αυτοτέλεια των ΑΕΙ.

Προτείνω κι εγώ ο νόμος πλαίσιο να περιοριστεί

σ' ένα ελάχιστο αριθμό διατάξεων γενικής ισχύος, ενώ το κέντρο βάρους του θεσμικού πλαισίου να μετατοπιστεί στους εσωτερικούς κανονισμούς. Όμως είναι ώριμα τα πράγματα για την αυτοτέλεια; Το ελληνικό πανεπιστήμιο δεν αποτελεί μια αδιαφοροποίητη κατηγορία. Αντιθέτως υπάρχουν τεράστιες αποκλίσεις μεταξύ των πανεπιστημίων. Κάποια κάνουν εξαιρετική δουλειά, ενώ άλλα, ελάχιστα ευτυχώς, όχι. Εξάλλου, υπάρχουν πολλών ταχυτήτων ιδρύματα αναφορικά και με την τήρηση των κανόνων δεοντολογίας. Σε κάποιες περιπτώσεις ο σεβασμός στο ίδρυμα βάζει φρένο στις ακραίες συμπεριφορές, ας πούμε στο Μετσόβιο, ενώ σε άλλες που δεν συμβαίνει αυτό η αυτοτέλεια κινδυνεύει να οδηγήσει στην περαιτέρω εκτράχυνση της κατάστασης. Από την άλλη όμως η αυτοτέλεια μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις, ώστε νέες συλλογικότητες να δημιουργήσουν το όραμα για το δικό τους τμήμα και πανεπιστήμιο που θα συμβάλει στην ανάπτυξη της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Μ' αυτή την έννοια η αυτοτέλεια αποτελεί ένα στοιχείο που η πανεπιστημιακή κοινότητα πρέπει να βάλει για να μπορέσει να φύγει προς τα 'μπρος. Ο Λευτέρης για να περιορίσει τους κινδύνους θέτει δύο όρους ως αντιστάθμισμα αυτής της αυτοτέλειας με τους οποίους επίσης συμφωνώ. Πρώτος όρος: να υπάρξει αξιολόγηση πανεπιστημίων. Μια διαδικασία αυτογνωσίας είναι κάτι που πρέπει να θεωρείται αυτονόητο. Όμως, σήμερα ακόμα κι αν εντοπίσεις προβλήματα, είναι πολύ λίγα αυτά που μπορείς να κάνεις για να τα διορθώσεις. Το πανεπιστήμιο είναι δεμένο πισθάγκωνα. Έχει εξωτερικούς πειθαναγκασμούς που του επιβάλλει το υπουργείο το οποίο αποφασίζει για βασικά ζητήματα της στρατηγικής του, αλλά και εσωτερικούς πειθαναγκασμούς, δηλαδή δεν μπορεί να επιβάλλει μη δημοφιλείς αποφάσεις εξαιτίας του τρόπου εκλογής των διοικήσεων του.

Δεύτερη προϋπόθεση που βάζει η πρόταση: να διασφαλιστεί η εύρυθμη και διαφανής λειτουργία των συλλογικών οργάνων. Μια βασική πηγή προβλημάτων γι' αυτό αποτελεί η έμμεση φοιτητική συμμετοχή

Φαίνεται να κυριαρχεί μια λογική να μην αλλάξουμε τίποτα ακόμα και μεταξύ νέων ανθρώπων. Έτσι οποιαδήποτε αλλαγή, οδηγείται σ' ελληνικές καλένδες και μάλιστα μέσα από μια ριζοσπαστική ρητορική.

Σήμερα
ολιγομελείς ομάδες
φοιτητών ελέγχουν
κυριολεκτικά
τις μεγάλες
παρατάξεις και με το
συμπαγές μπλοκ
εκλεκτόρων που
διαθέτουν μπορούν
να επηρεάζουν
καθοριστικά το ποιος
θα βγει πρόεδρος,
κοσμήτορας,
πρύτανης κτλ.

στην εκλογή των διοικητικών οργάνων. Σήμερα ολιγομελείς ομάδες φοιτητών ελέγχουν κυριολεκτικά τις μεγάλες παρατάξεις και με το συμπαγές μπλοκ εκλεκτόρων που διαθέτουν μπορούν να επηρεάζουν καθοριστικά το ποιος θα βγει πρόεδρος, κοσμήτορας, πρύτανης κτλ. Έτσι διαπραγματεύονται με τους εν δυνάμει υποψηφίους και υποστηρίζουν τελικά εκείνον που είναι διατεθειμένος να προσφέρει περισσότερα. Οι ολιγομελείς αυτές φοιτητικές ομάδες δεν ασκούν έλεγχο στο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά εξουσία την οποία στη συνέχεια μεγιστοποιούν και «πουλούν» στους φοιτητές διευρύνοντας ακόμα περισσότερο την εκλογική τους πελατεία.

Αυτό λοιπόν που βιώνουν οι φοιτητές μας είναι η αίσθηση μιας γενικευμένης αδικίας. Μιας συναλλαγής στην οποία κάποιοι συμφοιτητές τους, έχοντας αναδειχθεί σε παράγοντες, καταφέρνουν να προσποριστούν ακαδημαϊκά οφέλη. Κάτω από αυτές τις συνθήκες ορισμένοι φοιτητές επιλέγουν να σταθούν δίπλα στους παράγοντες, ελπίζοντας να αποκομίσουν και αυτοί μικρο-οφέλη. Άλλοι προσπαθούν να αντισταθούν, ενώ οι περισσότεροι αποσύρονται από τα κοινά αηδιασμένοι. Φαύλος κύκλος δηλαδή, που ισχυροποιεί ακόμη περισσότερο τη δύναμη των φοιτητικών μικρο-ομάδων εξουσίας.

Αυτός ο φαύλος κύκλος πρέπει να σπάσει. Ασφαλώς και το πρόβλημα δεν προέρχεται μόνο από την πλευρά των φοιτητών, το ταγκό θέλει δύο. Ίσως το μεγαλύτερο πρόβλημα στο ελληνικό πανεπιστήμιο είμαστε εμείς οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι που δυστυχώς ανεχόμαστε τέτοιου είδους εκφυλιστικά φαινόμενα. Κάποιοι, ελάχιστοι, προσποριζόμενοι οφέλη απ' αυτά, κάποιοι βρίσκοντας την ευκαιρία να κάνουν τις δουλειές τους, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία κάνει το έργο της είτε προσποιούμενη ότι δεν καταλαβαίνει, είτε έχοντας αποσυρθεί απογοητευμένη από τα κοινά. Ελπίζω ότι το κείμενο της ΑΡ.ΣΗ. θα λειτουργήσει συσπειρωτικά και θα συμβάλλει στο διάλογο, έναν διάλογο που ας μην ξεχνάμε άνοιξε ουσιαστικά με τις κινητοποιήσεις της περσινής χρονιάς. Ευχαριστώ πολύ.